

Dieren in de natuur

HOE KOM JE DICHTBIJ GENOEG
VOOR OPVALLENDE FOTO'S?

Natuurfotografie is een geliefd onderwerp. Zeker nu ook in Nederland steeds meer interessante diersoorten (opnieuw) hun opwachting maken, met als laatste grote aanwinst de wolf. Maar hoe pak je zoiets het beste aan? Voordat je naar de winkel rent om de langste en duurste telelens te kopen, kun je je voordeel doen met adviezen en tips van dé experts op dit terrein.

TEKST EN FOTO'S Bart Siebelink en Edo van Uchelen

Exotische dieren of kostbare apparatuur zijn geen must voor natuurfotografie. Het gaat om je mentale instelling en vaardigheid, aldus de biologen en natuurfotografen Bart Siebelink en Edo van Uchelen. Hun *Handboek Natuurfotografie*, dat in mei verscheen, is inmiddels door de pers uitgeroepen tot hét standaardwerk voor natuurfotografen. Het boek gaat in op aspecten van natuurfotografie die tot voor kort nauwelijks aandacht kregen. Hoe benader je bijvoorbeeld wilde dieren in de vrije Europese natuur? Hoe open ben je over je werkwijze? Interessante aspecten, zeker nu steeds meer natuurfotografen hun beeld vergaren in de dierentuin of bij een valkenier.

Het fotograferen van dieren in het wild vereist specifieke vaardigheden. Hoe zorg je er bijvoorbeeld voor dat die ree niet meteen vlucht, en vanuit welke richting kun je het beste die fraaie vlinder fotograferen? Vroeg opstaan en 'tjgerend' door het veld voortbewegen zijn slechts twee van de vele opties. In dit artikel delen de auteurs en oprichters van het Centrum voor Natuurfotografie openhartig hun ervaringen, vergezeld van volop nuttige tips.

Camera en uitrusting

Natuurfotografen hechten veel belang aan hun materiaal. Altijd sluimert de wens naar die ene dure lens of die gloednieuwe, nóg snellere camera. Internetfora, overweldigende advertenties en meer en meer

wedstrijden voeden de zucht naar steeds meer, sneller en beter. Je zou bijna geloven dat je alleen met dure spullen echt mooie foto's kunt maken. Terwijl je ook met een tweedehands body, dito statief en (tele-) lens plus eventueel een tussenringetje (alles bij elkaar pakweg 500 euro) de cover van een tijdschrift kunt halen.

Een als compliment bedoelde opmerking zoals "Wow, wat een mooie foto's... Met wat voor spullen fotografeer jij?" is eigenlijk een regelrechte belediging! Een schrijver vraag je toch immers ook niet welk tekstverwerkingsprogramma hij of zij gebruikt? Goede foto's maken goede foto's, om het even welk materiaal ze in hun handen gestopt krijgen. Dit wil niet zeggen dat je uitrusting

onbelangrijk, van de vraag hoeveel tijd je eraan wilt besteden. 'Alles doen' is maar voor heel weinig fotografen weggelegd. Niet zozeer vanwege de investering in spullen, maar ook omdat het bijna ondoenlijk is om alles mee te sjouwen. En dan hebben we het nog niet eens over de investering qua tijd... Als je je specialiseert, maak je bovendien eerder foto's die zich onderscheiden van de middenmoot. Simpelweg omdat je je als fotograaf beter kunt ontwikkelen wanneer je je op één onderwerp concentreert. Grofweg zijn er bij het fotograferen van landdieren twee specialisaties: warmbloedige dieren (vogels en zoogdieren) en koudbloedige, kleine dieren (bijvoorbeeld vlinders, libellen en hagedissen). Een

Hou bij het benaderen van wilde dieren rekening met hun vluchtafstand.

helemaal niet telt. Beter materiaal maakt meer mogelijk. Je kunt meer onderwerpen aan en alles wordt wat eenvoudiger. Maar het blijft de fotograaf die uiteindelijk de foto maakt, niet de apparatuur! Welke uitrusting heb je nu minimaal nodig? Dat hangt er helemaal van af wat je wilt fotograferen en onder welke omstandigheden. Maar ook van hoeveel je wilt besteden, over welke vaardigheden je beschikt en welke mogelijkheden en onmogelijkheden je met je huidige uitrusting hebt. En, niet

spiegelreflexcamera met minstens 8 megapixels en een stevig statief vormen de basis. Voor het fotograferen van schuwe dieren die je niet dicht kunt naderen, heb je een (lange) telelens van minimaal 400 mm nodig, bij voorkeur met een vaste brandpuntsafstand. Ook een flinke zoomlens kan goed werken (al laat deze zich niet altijd combineren met een teleconverter). Voor - veelal kleine - dieren waarbij je dicht in de buurt kunt komen, is een (macro-) objectief met een brandpuntsafstand van 100-200 mm ideaal, eventueel aangevuld met een losse flitser en tussenringen. Wat betreft brandpuntsafstanden: houd rekening met de eventuele cropfactor van je sensor. Een 400 mm objectief wordt in combinatie met een camerabody met een cropfactor van 1,6x dus effectief een 640 mm. Voor natuurfotografie van dieren is dat over het algemeen alleen maar gunstig!

Dieren benaderen in de natuur

We gaven het al aan: niet je uitrusting, maar je kennis over de manier waarop je mooie foto's maakt, is de doorslaggevende factor. Daarvoor moet je ook weten hoe je dicht bij dieren kunt komen. In gespecialiseerde boeken, op internet en in natuurtijdschriften kun je veel informatie vinden over waar dieren voorkomen. Maar over hoe je ze het beste benadert en fotografeert, is vaak nauwelijks informatie beschikbaar. Terwijl je dáár als fotograaf juist behoefte aan hebt. Want in de natuur wil je meestal van dichtbij fotograferen, en dat is niet gemakkelijk. Vrijwel alle dieren hebben een zogenaamde

■ Kuifduikers tijdens de paring (Zweden). Deze zeldzame vogels broeden in een kleine vijver langs de weg en zijn aan mensen gewend. Liggend op het grasveldje naast de vijver (vanaf een rijstzak) waren de vogels van dichtbij te fotograferen. Foto: Edo van Uchelen (code 2)

'vluchtafstand'. Dat is de afstand waarop ze beslissen: nu is het genoeg... ik ben weg. Deze afstand hangt niet alleen af van de soort, maar ook van het individuele exemplaar en de locatie. Dieren die gewend zijn geraakt aan mensen, zijn minder schuw. Denk bijvoorbeeld aan reigers en eekhoorns in een stadspark, of aan hagedissen langs een drukbezocht wandelpad. Als natuurfotograaf moet je bij het benaderen van dieren leren omgaan met hun vluchtafstand. Dat doe je door te anticiperen op het gedrag van dieren. Kennis en ervaring helpen je hierbij. In algemene zin geldt: neem de tijd. Probeer de situatie in te schatten, en benut de oneffenheden in het terrein zo veel mogelijk als dekking. Zijn er rotsen, lage heuvels of struiken, verschuil je daar dan achter. Maak je klein, beweeg langzaam en wees zo stil als je kunt (zet je mobieltje uit!).

Wat betreft je uitrusting: een statief is lastig, dus dat kun je meestal beter niet gebruiken terwijl je dieren besluipst. Om trillingsson-scherpte te voorkomen, kies je een kortere sluitertijd in combinatie met een hogere ISO-waarde. Als je het echt goed wilt doen, ga je tijgeren, net als een soldaat die onder prikkeldraad door moet kruipen. Dan blijf je dus niet schoon: kleding wordt vies of raakt beschadigd. Draag daarom geen (dure) merkkleding. Dat kan remmend werken als je in het veld te voorzichtig wordt, en compromissen gaat sluiten om te voorkomen dat je mooie kleren vies worden of beschadigd raken.

Vogels en zoogdieren

Grote, warmbloedige dieren (vogels en zoogdieren) zijn meestal minder gemakkelijk te benaderen dan kleine, koudbloedige

Verstoring

Bij het benaderen van dieren ligt verstoring, of het opwekken van angst en agressie, op de loer. Daar is niks vreemds aan, want dieren worden in de natuur vaak verstoord en vertonen regelmatig agressief gedrag. Ze vluchten voor roofdieren en ze vechten tegen concurrenten. Dit gedrag houdt hen alert en levendig. Respecteer daarom bij het benaderen van dieren het dier en jezelf. Gebruik een lange telelens en hou rekening met de vlucht- of vechtafstand. Waar de grens ligt, is meestal heel goed te herkennen, omdat dieren voordat ze vluchten of aanvallen specifiek gedrag vertonen. Dat kan zich uiten in het spitsen van de oren, geluid maken, verstijven of je strak aanstaren.

■ Springende gevlekte dolfijn (Azoren, Portugal). Foto gemaakt vanaf een kleine boot. Een zoomlens is hier ideaal, omdat de afstand tot je onderwerp voortdurend verandert. Foto: Edo van Uchelen (code 1)

■ De schuiltent in de sneeuw. Aan de voorzijde zijn twee gaten aanwezig waardoor je kunt fotograferen. In de tent is een klein klapstoeltje geplaatst.

dieren zoals vlinders, libellen en hagedissen. Met andere woorden: ze hebben een grote vluchtafstand. Vaak hebben ze ons al in de gaten voordat wij hen zien. Ze horen en zien immers veel beter dan wij. Bij zoogdieren komt daar een verbluffend reukvermogen bij. Lekker luchtjes zijn dus geen pre voor een natuurfotograaf. Zoogdieren zijn in tegenstelling tot vogels vaak 's nachts actief. Veel soorten komen echter ook tevoorschijn in de vroege ochtenduren of avondschemering. Vogels en zoogdieren reageren op je silhouet. Door eeuwenlange inbreuken op hun leefgebied en bejaging begint bij vogels en zoogdieren instinctief een alarmbel te rinkelen bij het zien van een menselijke gestalte, recht op met armen en benen. Zorg er daarom voor dat de 'mensgestalte' niet zichtbaar is. Het is dus zaak om je zo klein mogelijk te maken, of - nog beter - je te verbergen onder een camouflagedoek of in een schuiltent. Ook camouflagekleding kan helpen. Bedek dan ook je gezicht (bijvoorbeeld met camouflagegaas of met een bivakmuts) en handen, want die vallen zelfs op vrij grote afstanden op. Het blijft altijd lastig om lopend in de natuur wilde vogels en zoogdieren te fotograferen. Bedenk dat je (tuin-) vogels vaak ook gewoon vanuit je huiskamer kunt fotograferen. Je hebt de situatie dan min of meer in de hand, en bij een voederopstelling kun je buiten een complete 'fotostudio' inrichten

■ Lynx in Zweden, rustend op een steen. Nadat de lynx met een verrekijker was gespot, besloot ik het dier te gaan besluipen. Er was voldoende dekking in de vorm van rotsblokken en den- en boompjes om ongezien dichtbij te komen. Deze 'undercoveroperatie' duurde langer dan een half uur, maar het was de moeite waard: de lynx bleef al die tijd op de steen liggen. Deze foto is genomen van zo'n 20 meter afstand. Foto: Edo van Uchelen (code 1)

■ Steenarend in de sneeuw in Wit-Rusland, gefotografeerd vanuit een onverwarmde schuiltent (zie links boven) in de vrieskou. Geduld wordt vaak beloond: pas na zes uur wachten in de hut verscheen de eerste arend. Foto: Edo van Uchelen (code 2)

ren. Vaak is het beter om de dieren naar jou toe te laten komen in plaats van andersom. Dat kan door gebruik te maken van een schuiltent. Dat is weliswaar specialistenwerk (alle details lees je in het *Handboek Natuurfotografie* - zie kader) maar het is over het algemeen de beste methode om vogels en zoogdieren van dichtbij in hun natuurlijke omgeving te fotograferen. Tegenwoordig zijn er zelfs fotoreizen waarbij je gebruikmaakt van vast opgestelde schuilhutten. Zulke reizen vind je op www.centrumvoornatuurfotografie.nl.

Roofvogelshows: liever niet

Het fotograferen van (roof-) vogels is erg populair. In de natuur is dit niet gemakkelijk. Wilde vogels zijn schuw en lastig te benaderen. Dat kost meer tijd, geduld en toewijding dan sommige fotografen kunnen opbrengen. Valkeniers en roofvogelhouders spelen hier handig op in. Meestal door in de vorm van een workshop de mogelijkheid aan te bieden tamme roofvogels en uilen te fotograferen. Wat wil je nog meer..? In een halve dag wel tien soorten formaatvullend in beeld!

Een fotoworkshop roofvogels en uilen lijkt dus de ideale oplossing. Maar er zit een keerzijde aan. Voel jij je eigenlijk nog wel natuurfotograaf als je willens en wetens de lens richt op dieren die van hun vrijheid zijn beroofd om op commando rondjes voor je te vliegen..? Nu is dat op zich niet verboden. Maar door jouw deelname aan zo'n workshop stimuleer je indirect het houden van roofvogels en uilen. Jaarlijks worden in Nederland honderden van deze lucratieve workshops georganiseerd. Voor veel valkeniers is het een manier geworden om hun hobby te bekostigen of - erger nog - meer vogels te gaan houden. Het volgen van roofvogelworkshops is daarmee een zeer commerciële en resultaatgerichte vorm van fotografie. Meer informatie over dit onderwerp vind je op www.vogelbescherming.nl.

Vlinders, libellen, hagedissen

Koudbloedige dieren zoals vlinders, libellen, amfibieën en reptielen zijn voornamelijk in de warme tijd van het jaar te vinden. De meeste soorten hebben de zon nodig om actief te zijn. Daarbij geldt: hoe warmer, hoe sneller en beweeglijker. Daarom kun je ze het beste 's ochtends benaderen, wanneer ze nog niet volledig zijn opgewarmd. Dagvlinders en libellen zijn het beste te fotograferen terwijl ze nog helemaal koud zijn en verborgen tussen de vegetatie zitten. Het loont zeer de moeite om ze op te

■ Zonererebia, een donkerbruine dagvlinder die zich 's ochtends zit op te warmen. Foto: Bart Siebelink (code 2)

Koudbloedige dieren, zoals insecten en reptielen, laten zich het beste 's ochtends fotograferen.

sporen. Dat kun je leren door eens het veld in te gaan met iemand die hier ervaring mee heeft. Wat ook helpt, is om ergens stil te zitten en vanaf die plek stelselmatig alle takjes, bladeren, bloemen en grassprietjes af te speuren naar 'klein leven'. Veel soorten insecten, zoals (bid-) sprinkhanen, kevers en zittende vlinders, kruisen trouwens vanzelf

je pad terwijl je op je knieën in het veld bezigt bent met het fotograferen van iets anders. Vlinders en libellen zijn fotogeniek en vrij makkelijk te vinden. Je hebt er alleen windstil en zonnig weer voor nodig. Ook weer niet té heet, want dan blijven ze vliegen zonder ergens te gaan zitten. Op zulke dagen kun je beter wachten tot het minder

Handboek Natuurfotografie

Het Centrum voor Natuurfotografie is het nieuwe kennis- en informatieplatform voor natuurfotografie. In opdracht van deze stichting schreven de auteurs van dit artikel, Bart Siebelink en Edo van Uchelen, het *Handboek Natuurfotografie*: een nieuw standaardwerk voor natuurfotografen. Dit boek gaat verder waar andere fotoboeken ophouden. Buiten de bediening van de camera en toebehoren ligt het accent op niet eerder beschreven aspecten van de natuurfotografie, zoals benadering van flora en fauna in het veld en andere specifieke vaardigheden. Ook gaat het handboek uitgebreid in op artistieke aspecten, kijkvaardigheid en ideeontwikkeling. Bovendien is er aandacht voor de artistieke kant van het vak. Denk bijvoorbeeld aan de mystieke sfeer van onderbelichte foto's en hoe je jouw werk een andere draai kunt geven op basis van nieuwe ideeën. Vanuit hun educatieve achtergrond dagen de auteurs de lezer met concrete opdrachten uit de theorie in praktijk te brengen om de kijkvaardigheid, compositie en fantasie te trainen. Je kunt het boek bestellen via www.centrumvoornatuurfotografie.nl (of via de uitgever: www.knnvuitgeverij.nl).

Vijf tips voor goede fotokansen

- Zie je interessante dieren, begin dan niet meteen met fotograferen, maar observeer eerst hun gedrag en neem de tijd om te bedenken hoe je ze gaat benaderen.
- Zoek tijdens het benaderen van dieren zo veel mogelijk dekking achter objecten of on-effenheden in het terrein.
- Fotografeer bij voorkeur op gelijke ooghoogte met je onderwerp. Dat zorgt voor indringende beelden, waarbij de dieren fraai loskomen van de achtergrond.
- Neem de tijd bij het benaderen. Maak geen snelle bewegingen en vermijd oogcontact.
- Waar niet wordt gejaagd, zijn vogels en zoogdieren veel minder schuw.
- Bonustip: wil je gegarandeerd thuiskomen met fraaie foto's, boek dan een fotoreis bij het Centrum voor Natuurfotografie.

■ ■ Links een dagvlinder (blauwtje), gefotografeerd aan het einde van een zonnige dag, wanneer ze rustig gaan zitten. Rechts een nachtvlinder - minstens zo verrassend. Foto: Bart Siebelink (code 1)

warm is, of totdat er wolken voor de zon verschijnen. Heb je een fraai exemplaar gevonden, grijp dan niet meteen naar je camera, maar observeer eerst een tijdje het gedrag. Veel libellen komen bijvoorbeeld steeds terug op dezelfde plek. Vaak is dat het uiteinde van een takje of een andere hoge positie, van waaraf ze hun omgeving in de gaten houden. Daar kun je als fotograaf handig op inspelen door je statief en lens te richten op zo'n vaste uitkijkpost. Daarbij kun je tevens in alle rust bepalen wat je op de achtergrond wilt hebben. Als je de vliegrouete eenmaal kent, zijn soms zelfs mooie opnames mogelijk van vliegende exemplaren.

Zoals alle insecten hebben vlinders en libellen facetogen met een blikveld van 360 graden. Ze reageren vooral op beweging. Beweeg je tijdens de fotojacht dus rustig en langzaam door het terrein, en voorkom dat je schaduw over de dieren valt. Laat je niet te snel ontmoedigen als ze voor je wegvliegen. Vaak wennen ze na een tijdje aan je aanwezigheid, en zijn dan gemakkelijker te benaderen.

Je kunt ook altijd nog beginnen met nachtvlinders. Die zijn werkelijk overal te vinden en zitten overdag perfect stil. Met het blote

■ ■ Hagedissen komen vaak snel weer tevoorschijn als je rustig blijft wachten. Eerst het kopje (foto boven, spitskophagedis), daarna het hele dier (foto onder, karsthagedis). Foto: Bart Siebelink (code 1)

■ Voor vlinders, libellen, hagedissen en andere kleine dieren is een (macro-) teleobjectief van zo'n 200 mm vaak de beste keus. Daarmee blijf je meestal nog net buiten hun vluchtafstand (50 centimeter tot 1 meter), terwijl je het dier toch nog groot genoeg in beeld krijgt. Als je goed kijkt, zie je op deze foto in de achtergrond het silhouet van de fotograaf. Foto: Bart Siebelink (code 1)

Wees eerlijk

Voor de geloofwaardigheid van je foto's is het aan te raden om eerlijk en open te zijn over je werkwijze. Dat kan met behulp van onderstaande codes, die bij elke foto in dit artikel staan vermeld.

1 Ongerept. De situatie is op geen enkele manier geënceneerd of gemanipuleerd door de fotograaf.

2 Natuurlijk. Het onderwerp is wild, maar er is een ingreep verricht die de foto mogelijk maakt. Dieren zijn bijvoorbeeld gelokt (met voedsel, water, geur of geluid) of planten zijn verwijderd.

3 Wild maar onder controle. Het onderwerp is wild maar (tijdelijk) beperkt in z'n bewegingsvrijheid. Voorbeelden zijn vangen en neerzetten van insecten, amfibieën en reptielen. Denk ook aan het plukken of verzamelen van bloemen of andere vegetatie om deze buiten of binnen te fotograferen, of het (tijdelijk) plaatsen/houden/verzorgen van (kleine) dieren of planten in emmers, bakken, aquaria of terraria. Het fotograferen van dieren tijdens onderzoek waarbij de dieren worden gehanteerd (ringen van vogels; hanteren van insecten, amfibieën, reptielen en zoogdieren) valt eveneens in deze categorie.

4 Gevangenschap. Het onderwerp is permanent beperkt in z'n bewegingsvrijheid. De opname is gemaakt van dieren in gevangenschap, die op gezette tijden door mensen worden gevoerd en/of verzorgd. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een dierentuin, roofvogelshow, wildpark of (botanische) tuin. Maar ook foto's van grote hoefdieren in een omheind natuurgebied waarbinnen ze niet vrij kunnen migreren, kunnen onder deze noemer vallen.

5 Montage. De foto is zodanig nabewerkt of gemonteerd dat een beeld is ontstaan dat er niet in werkelijkheid was en ook niet had kunnen zijn.

oog lijken de 'motjes' op het eerste gezicht minder aantrekkelijk, maar door een macro-lens bekeken zijn ze vaak nog verrassender dan dagvlinders.

De meeste soorten reptielen zijn vaak moeilijk te vinden. We beperken ons hier tot hagedissen, omdat die zich meestal goed laten zien. Hoor je een hagedis wegritselen, geef het dan niet dadelijk op, maar blijf geduldig wachten en ga alvast gehurkt zitten. Meestal komt hij binnen tien minuten weer tevoorschijn op dezelfde plek of dicht in de buurt. Eerst verschijnt dan een nieuwsgierig kopje (hagedissen zien en horen goed). Als je geen onverhoedse bewegingen maakt, raken ze vaak aan je gewend en gaan ze voor je ogen rustig door met jagen en tussendoor zonnen. Het is dan leuk om te zien hoe ze zich breed en plat maken om zo veel mogelijk warmte op te nemen.